

Simgeselleştirmeye Direnen Çekirdek

Simgeselleştirmeye direnen şey, farklı stratejiler yoluyla nötralize etmeye ya da simgesel düzenle bütünleştirmeye çalışmamıza rağmen (her zaman) geri dönen travmatik nokta, *Gerçek*'tir. Yanlışın doğruya içsel olmasını, yanlış tanınmanın pozitif bir ontolojik boyuta sahip olmasını sağlayan, gelecekte dönen (geçmişini değiştiren) diyalektiğin tek sınırı gerçektir.

Lacancı öğretinin son zamanlarında semptom, keyfin (*jouissance*) gerçek çekirdeği olarak kavranan, anlamını açıklama ve sözcüklere dökme yoluyla ehliştirmeye, ortadan kaldırmaya yönelik bütün girişimlere rağmen geri dönen şeydir. Zizek, Titanik'in batışını bu bağlamda okur:

*"Batmaz denen geminin batışının travmatik etkisi adeta tam da 'zaman onu beklediği anda' batmış olmasındandır. Eylem fiilî olarak gerçekleşmeden önce toplumsal fantazi mekânında çoktan ona bir yer açılmıştır. Beklendiği için toplumsal imge üzerinde bu denli korkunç bir etki yaratmıştı. Henüz 1898'de M. Robertson adlı genç bir yazar, bütün gemilerden büyük devasa bir Atlantik gemisi hakkında romanyazdı. Gemisi zengin insanlarla doluydu ve soğuk bir Nisan gecesi bir aysberge çarparak batıyordu. Kitap, her şeyin boşunallığını gösteren bir simge olarak Boşunalık adıyla yayımlanmıştı. On dört yıl sonra bir İngiliz denizcilik şirketi romandakine çok benzer bir gemi inşa etti, her ikisinde de batmaz yaftasına uygun olarak tüm lüks detayların aksine yeteri kadar cankurtaran botu bulunmuyordu. Robertson gemisine Titan adı vermişti, White Star Line şirketi ise Titanik. Titanik soğuk bir Nisan gecesi bir aysberge çarparak battı. Birinci dünya savaşına giden dönemde, ilgili çağın ruhu, Batı uygarlığının barbarca potansiyelini açığa çıkaracak yeni tehditler (işçi hareketleri, antisemitizm, aşırı milliyetçilik...) doğurmak üzereydi. Yüzyılın dönümünde toplumsal yapının (yeri belli sınıflar) bir tür mikrokosmosu olarak çağın sonunu cisimleştiren bir yapı varsa o da transatlantiklerdi. İstikrarlı sınıfayrımıyla işleyen mükemmel bütünlük olarak toplumun imgesi yani ego-ideali. Bu anlamda Titanik'in batışı, felaketin maddi boyutları yüzünden değil, simgesel aşırı belirlenim ve ona yatırılan ideolojik anlam yüzünden bu denli muazzam bir etki yaratmıştır. Bu batış, Avrupa uygarlığının kendisinin yaklaşan felaketin metaforik bir imgesi olarak okunmuştu. Titanik'in batışı, toplumun kendi ölümünü yaşadığı bir formdu. Ona simgeselde ağırlığını veren de bizzat bu metaforik aşırı belirlenimdi."*¹

Titanik Lacancı anlamda bir Şey, korkutucu, imkânsız *jouissance*'in maddi kalıntısı, maddileşmesidir. Titanik'in enkazı bu yüzden *yüce nesne* olarak işlev görür, imkânsız şey statüsüne çıkarılmış, pozitif maddi bir nesnedir.

Bu tutum Lacan'ın son çalışmalarında semptom kavramını fazla genişletir. Neredeyse var olan her şey semptomdur, kadın bile erkeğin semptomu haline gelir. Genel felsefi öğretilerde, öznenin nesnelere dünyasıyla ilişkisi dil yoluyla dolayımlandırırken Lacan göstereni mutlaklaştırmakla suçlanmıştır. O,

¹Bkz., Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Bıkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s.85-86.

nesnel dünyayı hesaba katmamakta, dünya gösterenin hayalî etkisinden ibaretmiş gibi teorisini öznedilin etkileşimiyle sınırlamaktadır. Oysa Lacan, nesnel bütünü olarak dünyanın var olmadığını söylemekle kalmaz, ona göre “*Büyük Öteki*” (kapalı, tutarlı bir bütünlük olarak simgesel düzen) de namevcuttur. Özne, dil ve simgesel düzen hatta dünya yoksa varolanlara tutarlık veren nedir sorusuna Lacan'ın cevabı “semptom” olacaktır.

Zizek, semptomun evrenselleştirilmesini kavrayabilmek için onunla başka bir evrenselleştirme, menetmenin -*Verwerfung*- evrenselleşmesi arasında bağlantı kurar.² Lacan 1950'li yıllarda gündeme getirdiğinde kavram, belli bir kilit gösterenin (*point de capiton*) simgesel düzenden dışlanmasıyla, psikotik süreci tetiklemesi şeklindeki spesifik bir olguya karşılık gelir. Freud'u yeniden okuma tarzında da simgeselden menedilen şey, *Gerçek*'te -mesela sanrılar biçiminde- geri dönmektedir. İleriki yıllarda Lacan menetmenin işlevine evrensel bir kapsam ayırmıştır. Ne zaman bir simgesel yapıyla karşılaşsak, bu onun çok temel bir boşluk etrafında yapılandığını, belli bir kilit gösterenin menedildiğini işaretler.

Semptom, Lacan'ın teorik gelişiminin izini sürebildiğimiz önemli bir dönüm noktasıdır. 1950'lerin başlarında, anlamlandırıcı bir oluşum olarak bir tür şifre, gerçek anlamını kazandırdığı varsayılan *Büyük Öteki*'ye yöneltilmiş kodlanmış bir mesaj olarak kavranmaktadır. Simgesel iletişim devresinin koştığı, dünyanın başarısız olduğu anda ve yerde ortaya çıkan, iletişimin başka araçlarla sürdürülmesi edimidir. Bir anlamda başarısız, bastırılmış ve kendisini şifrelemiş mesajdır. Muhatabı olmayan semptom yoktur, yorumlanacağı göz önüne alınarak oluşmuştur. Psikanalitik tedavi sürecinde semptom, analisti muhatap alır, ona yöneliktir, gizli anlamın açığa çıkartılması için analiste yapılan müracaattır. Tam bir bulmaca olarak yorumlanma sonucu feshini ilan eder. Psikanalizin amacı, hastanın semptomun anlamını sözlere dökmesini sağlayarak iletişim devresinin devamını temindir. Bu işlem sayesinde semptom çoğunlukla ortadan kalkar. Yorumlanmasına rağmen kendini feshetmeyen semptom Lacan'a göre *jouissance* nedeniyledir. Semptom yalnızca bir tür şifreli mesaj değil, eş anlamlı öznenin keyfini de organize etmesinin yoludur. Lacancı analizde semptomları yorumlamak ve fantaziden geçmek üzere iki aşamalı psikanalitik süreç tespit edilir. Hastanın semptomu ile karşılaştığımızda öncelikle yorumlamamız ve içine nüfuz ederek ilerlememizi engelleyen (keyfin çekirdeği olan) temel fantaziye ulaşmamız gerekir. Sonraki adım, fantaziyi katetmek, fantazi oluşumunun *Öteki*'deki boşluğu ve eksigi nasıl maskeleymiş

² Bkz., Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s.87.

olduğunu görmektir. Fantazi, yoruma direnen, analiz edilemeyen âtil bir inşadır. Semptom ona geri dönüşlü bir anlam yükleyerek engellenmemiş, tutarlı bir *Büyük Öteki*'yi içerir.

Gerçek'in Semptomu, Sinthome

Fantazi ise engellenmiş, bütünleşmemiş ve tutarsız olan *Büyük Öteki*'deki boşluğu doldurur.* Bu noktada istisnai bir güçlük daha saklıdır. Lacan, fantazi katedildikten sonra bile devam eden semptomu, *Sinthome*³ adını vermiştir. *Sinthome* olarak semptom, keyfin nüfuz etmiş olduğu bir tür anlamlandırıcı oluşum, *jouissance*'in (anamlı keyfin) taşıyıcısı olan bir göstergedir. *Sinthome* olarak kavranan semptom, varlığımızın tek pozitif dayanağı, tek tözüdür. Zizek'in ifadesiyle *Sinthome*, dünyada oluşumuza asgari bir tutarlılık kazandıran, belli bir anlamlandırıcı, simgesel oluşuma bağlama yoluyla bizi delirmekten kurtaran, hiçbir şey (psikotik otizm, simgesel evrenin yıkılması) yerine bir şeyi (semptom oluşumunu) seçme biçimimizdir.⁴ Lacan'da psikanaliz sürecinin bitimine dair nihai vurgunun semptomla özdeşleşme olması bu yüzdendir. Hasta semptomun *Gerçek*'inde varlığının tek dayanağını fark ettiği an, analiz başarıya ulaşmış demektir.⁵

Özetleyecek olursak semptom, tikel bir patolojik anlamlandırıcı oluşum, keyfin bir biçime eklenmesi, yoruma ve iletişime atıl bir nokta, söylemin-toplumsal bağ ağının dolaşımına dahil edilemeyen ama onun pozitif bir koşulu olan lekedir. *Sinthome* da bir ağa, şebekeye bağlanmış olmayan fakat hemen keyif tarafından doldurulan, nüfuz edilen bir gösterge olduğundan doğası gereği statüsü "psikosomatik"tir.* Düşünür örneklendirmek için Kafka'nın *Köy Hekimi* hikâyesine ve Wagner'in *Parsifal*'deki *Amfortas*⁶ karakterine başvurur. Her ikisinde de yara semptomdur, keyfin-yaşam tözünün cisimleşmiş halidir. Zizek yara *Sinthome*'unu iki şekilde okur: İlki, dışsal yarayı

* Bir semptom olarak dil sürçmesi ortaya çıktığında rahatsızlık ve hoşnutsuzluğa neden olsa bile yorum hazla kucaklanır, anlamı başkalarına memnuniyetle açıklanır. Semptomların öznelarası tanınması adeta entelektüel bir tatmin kaynağıdır. Lakin fantazinin kendisi haz verirken bunu başkalarına itiraf etmek büyük bir rahatsızlık ve utanç vesilesidir.

³ Bkz., Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s.90-91 ve Lacan 1988'a.

⁴ Bkz., A.g.e., s. 90.

⁵ Freudün "*wo es war, soll ich werden*", idin olduğu yerde ego (ben) da olacaktır sözünü bu bakış açısıyla okumak gerekir. Özne, semptomunun çoktandır bulunduğu yer ile kendini özdeşleştirmelidir ki semptomunun patolojik tikelliğinde varlığına tutarlılık veren unsuru görebilsin. Bkz., Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s.90.

* **Psikosomatik**; psikolojik kökenli olan fiziksel hastalıklara verilen genel addir. Yunancada ruh anlamına gelen "psyche" ile beden anlamına gelen "soma" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur.

⁶ Bkz., Kafka 1978: 122. Wagner ve Kafka arasında ilk bakışta ciddi farklar vardır. Birinde bir Orta Çağ efsanesinin geç romantik ekolde canlandırılmasıyla, öbüründe totaliter bürokrasi de bireyin yazgısının betimlenişiyile karşılaşılır. Yakından bakıldığında da Parsifal'in temel sorununun öncelikle bürokratik bir sorun olduğu görülür. Amfortas törensel sorumluluğunu yerine getirmekten âcizdir. Parsifal, klasik efendinin (Amfortas) totaliter bürokrasi koşullarında artık hükmetmekten âciz olduğunu ve yerini yeni bir önder figürüne bırakması gerektiği yönündeki tarihsel olguyu sahneliğini söyleyebiliriz. Bkz., Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s. 91-93.

simgesel bir yara olarak okumaktır. Yara bedeninin kendisini değil, bedeninin içine yakalandığı simgesel ağı ilgilendiren bir şey olduğu için dışsallaştırılmıştır.⁷ Diğer bir radikal okuma ise yara bedeninin gerçekliğinden çıktığı sürece, küçük bir gerçek parçasıdır, bedeninin btnlğine dhil edilemeyen nahoş bir ek, bende benden fazla olanın maddileşmesidir.⁸ Psikanalizde semptomun paradoksu; insana parazit gibi yapışan, onu bozan fakat aynı zamanda onun tutarlılığını sağlayan bir unsur oluşudur.

Yonca Gökalp, "Simgeselleşmeye Direnen ekirdek"

<https://www.fikirtepedi.com/psikoloji/simgesellestirmeye-direnen-cekirdek/>

(Yayın Tarihi: 7 Mayıs 2024).

⁷ Amfortas'ın iktidarsızlığının ve dolayısıyla krallığın ktşinin gerçek nedeni simgesel ilişkiler ağında belli bir tıkanma, belli bir prz ortaya çıkmasıdır. Yönetici temel yasaklardan birini iğnememiştir (Kundry'nin onu baştan ıkamasına izin vermiştir), ülkede bir şeyler rtmştir dolayısıyla yara, ahlaki-simgesel bozulmanın maddileşmesinden ibarettir.

⁸ Amfortas'ta Amfortas'tan fazla olan şey, o iğrenç yumru, onu hem mahvetmektedir hem de ona tutarlılığını veren tek şeydir. Lacancı foml, bkz., Lacan 1979: XX. Blim.